

تفاوت نگرش اخباریان و مکتب تفکیک به تفسیر مآثور قرآن کریم

مکتب تفکیک تفسیر قرآن به قرآن یا تفسیر عقل مسلم فطری از آیات قرآن را مردود نمی‌داند؛ سخن آنان این است...

مکتب تفکیک تفسیر قرآن به قرآن یا تفسیر عقل مسلم فطری از آیات قرآن را مردود نمی‌داند؛ سخن آنان این است که ما به بسیاری از حقایق قرآن که به صورتی گسترده در روایات معصومین(ع) بیان شده، بی‌توجهی کرده‌ایم؛ در حالی که اخباریگری تفسیر غیرمعصوم را مردود می‌داند.

حجت‌الاسلام و المسلمین محمد عبداللہیان، مدیر مؤسسه معارف اسلامی امام رضا(ع)، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، به بیان سخنانی درباره گونه‌های تفسیر مآثور و جایگاه تفسیر مآثور در فهم قرآن پرداخت و اظهار کرد: تفسیر مآثور دچار گونه‌ای محدودنگری شده و تفسیر مآثور حقیقی، بسیار وسیع‌تر از تفسیر مآثور رایج و مصطلح است و دیدگاه ائمه(ع) آن است که روایات، همه از دامن قرآن و تفسیر آن است و ما اگر مقداری از روایات را تفسیر مآثور و روایات دیگر را خارج از این حیطه بدانیم، با دیدگاه ائمه(ع) سازگاری ندارد.

وی افزود: علاوه بر این قرآن آیات و سوری دارد و همه این آیات و سور پیامی دارند. حال اگر روایتی آمد و پیام آیات و سور قرآن را بیان کرد، این نیز تفسیر مآثور است؛ چون از آنچه که ما نمی‌دانیم، پرده برداشته است. برای نمونه اگر روایتی درباره آیه کریمه‌ای که در آن به پیامبر(ص) می‌فرماید: «قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ» (فصلت/6) آمد و آن را تشریح کرد، این روایت نیز تفسیر آیه و در راستای هدف آن بیان شده است.

مدیر مسئول فصل‌نامه قرآنی «بینات» ادامه داد: این آیه به سبب این نازل شده که مردم ابهتی از پیامبر(ص) در ذهن خود ایجاد نکنند که به واسطه آن از دسترسی به پیامبر(ص) محروم و از ایشان دور شوند؛ بلکه باید به پیامبر(ص) نزدیک باشند و سؤالات و مشکلات خود را از ایشان بپرسند.

این محدودیت‌نگری به تفسیر مآثور بر خلاف دیدگاه ائمه(ع) از جاهای دیگر به ما سرایت کرده است، ائمه اطهار(ع) تمام مطالب خود را تفسیر مآثور می‌دانستند و می‌فرمودند که تمام سخنانشان از قرآن است و ما هرچه می‌گوییم، از قرآن می‌گوییم و شما نشانی گفته‌های ما را از قرآن نخواهید.

وی خاطرنشان کرد: حال اگر روایتی هدف از نزول آیه و سوره و یا هدف کل قرآن را بیان کرد و از آنچه که قرآن دارد و ما نمی‌دانیم، سخن گفت که این کتاب برای هدایت انسان‌ها و بری انسان‌سازی نازل شده، این نیز جزء روایات مآثور محسوب می‌شود. ولذا برخی از آثاری که امروز تدوین شده، گرچه اسم تفسیر بر آنها عنوان نشده است، اما واقعاً تفسیر مآثور هستند و کتاب «الحیة» تألیف محمدرضا حکیمی یکی از بهترین نمونه‌های چنین آثاری است.

این محقق و پژوهشگر تصریح کرد: «الحیة» کتاب کم‌نظیر و گوهر ناشناخته‌ای است که در آن بیش از سه هزار پیام قرآنی انسان‌ساز در عصر حاضر گردآوری شده و پس از آیات قرآن و در ذیل آن آیات، روایاتی است که در توضیح آن آیات آمده است. اینها تفاسیر مآثورند؛ ولو آن‌که جزء تفاسیر مآثور، در معنای رایج و مصطلح آن برشمرده نشوند.

مدیرمسئول نشریه قرآنی «آفاق نور» با اشاره به این‌که به نظر می‌رسد که این محدودیت‌نگری به تفسیر مآثور بر خلاف دیدگاه ائمه(ع) از جاهای دیگر به ما سرایت کرده است، بیان کرد: ائمه اطهار(ع) تمام مطالب خود را تفسیر مآثور می‌دانستند و می‌فرمودند که تمام سخنانشان از قرآن است و ما هرچه می‌گوییم، از قرآن می‌گوییم و شما نشانی گفته‌های ما را از قرآن نخواهید، تا ما در قرآن آن مطالب را به شما نشان دهیم و اگر سخنی خلاف قرآن گفتیم، آن را رد کنید.

وی در پاسخ به این سؤال که آیا می‌توان گفت که در این تعریف جدید از تفسیر مآثور، همه آیات قرآن تفسیر مآثور دارند؟ عنوان کرد: نه، این‌گونه نمی‌توان گفت که همه آیات تفسیر مآثور دارند؛ در بسیاری از موضوعات قرآنی و در بیان بسیاری از اهداف آیات و سور، از خود قرآن نیز استفاده می‌شود و تفسیر قرآن به قرآن نیز جای خود را دارد، اما همه آنچه ائمه(ع) فرموده‌اند، تفسیر مآثور قرآن است.

حجت‌الاسلام عبداللہیان در بخش دیگری از سخنان خود در پاسخ به این سؤال که آیا اختلاف ظاهری که بعضاً میان عقل و نقل مطرح بوده، می‌تواند بین تفاسیر روایی و عقلی مطرح باشد؟، تشریح کرد: در مقام اثبات چنین چیزی ممکن است؛ یعنی ممکن

روایاتی باشد که با عقل ناسازگار باشد، اما معنای این سخن آن نیست که این مطالب را قطعاً ائمه اطهار(ع) فرموده باشند؛ بلکه مطالبی است که در برخی از روایات منقول ممکن است به چشم بخورد. زیربنای مطلب آن است که ائمه(ع) فرموده‌اند که هرچه ما بگوییم، هم مطابق عقل انسانی و هم مطابق قرآن است.

مدیر مؤسسه معارف اسلامی امام رضا(ع) در پاسخ به این سؤال که آیا تفکیکیان به تفسیر روایی محض معتقدند و تفسیر غیر معصوم را معتبر نمی‌دانند؟ عنوان کرد: چنین نیست؛ آنان اخباری نیستند که به اخباریگری معتقد باشند و بگویند تفسیر غیرمأثور مردود است؛ بلکه آنان معتقدند که بسیاری از معارف و حقایق در روایات ما بیان شده است.

مدیر مسئول نشریه قرآنی & #171بشارت» اضافه کرد: از منظر آنان اگر قرآن در جایی خودش را بیان کرد (تفسیر قرآن به قرآن) و یا عقل به بیان حقایقی از قرآن پرداخت (تفسیر عقلی)، این تفاسیر مردود نیستند، بلکه مراد آنان آن است که بسیاری از حقایق قرآن به صورتی وسیع و گسترده در روایات بیان شده است و ما بدانها کم‌توجهی کرده‌ایم. این سخن آنان بدین معناست که اگر عقل مسلم فطری تفسیری کرده و مطلبی را بیان کرد، ما نمی‌توانیم آن را نادیده گرفته و مردود بدانیم.